https://doi.org/10.32849/2409-9201.2025.25.50

УДК 347.7 UDC

РЕФОРМА ОХОРОНИ ДИЗАЙНІВ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО ОХОРОНУ ПРОМИСЛОВИХ ЗРАЗКІВ

REFORM OF DESIGN PROTECTION IN THE EUROPEAN UNION AND PROSPECTS FOR ADAPTATION OF UKRAINIAN LEGISLATION ON INDUSTRIAL DESIGN PROTECTION

Олег ЖУХЕВИЧ

аспірант

Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності НАПрН України (Київ)

Oleg ZHUKHEVYCH

Postgraduate Student

Intellectual Property Research Institute of the NALS of Ukraine (Kyiv)

https://orcid.org/0009-0006-1513-2470

Стаття присвячена комплексному дослідженню реформи законодавства Європейського Союзу щодо охорони дизайнів, здійсненої у 2024 році шляхом прийняття Директиви (ЄС) 2024/2823 та Регламенту (ЄС) 2024/2822, а також перспективам адаптації законодавства України про охорону промислових зразків до оновлених європейських стандартів. Дослідження базується на аналізі нормативно-правових актів ЄС, наукових публікацій європейських і українських учених, офіційних звітів Європейської Комісії. Проаналізовано причини та передумови реформи, серед яких моральне старіння нормативної бази кінця 1990-х років, необхідність адаптації до цифрової ери, потреба у підвищенні доступності правової охорони для малого та середнього бізнесу, а також завдання поглиблення гармонізації законодавства держав-членів ЄС. У статті досліджено ключові новели реформи: оновлення термінологічного апарату, зокрема, визначень "дизайну" та "виробу" з включенням цифрових, динамічних та анімаційних об'єктів; скасування загальної вимоги видимості дизайну під час використання виробу; запровадження єдиного підходу до охорони запасних частин через "застереження про ремонт"; розширення обсягу виключних прав з охопленням діяльності, пов'язаної з 3D-друком та цифровими файлами; введення нових винятків з прав на дизайн для цілей сумісності, пародії та

The article is devoted to a comprehensive study of the European Union legislation reform on design protection, implemented in 2024 through the adoption of Directive (EU) 2024/2823 and Regulation (EU) 2024/2822, as well as prospects for adapting Ukrainian legislation on industrial design protection to updated European standards. The research is based on analysis of EU regulatory acts, scientific publications by European and Ukrainian scholars, and official reports of the European Commission. The causes and prerequisites of the reform are analyzed, including the obsolescence of the regulatory framework from the late 1990s, the need to adapt to the digital era, the requirement to increase accessibility of legal protection for small and medium-sized businesses, and the task of deepening harmonization of EU member states' legislation. The article examines key innovations of the reform: updating of terminological apparatus, particularly definitions of "design" and "product" to include digital, dynamic and animated objects; abolition of the general requirement for design visibility during product use; introduction of a unified approach to spare parts protection through the "repair clause"; expansion of exclusive rights scope to cover activities related to 3D printing and digital files; introduction of new exceptions to design rights for purposes of compatibility, parody and criticism; simplification of registration procedures through the possibi-

критики; спрощення процедур реєстрації через можливість подання множинних заявок на дизайни різних класів. Встановлено, що реформа спрямована на приведення охорони дизайнів у відповідність до вимог цифрової ери, підвищення правової визначеності та створення умов для розвитку креативних індустрій. Обґрунтовано, що для України імплементація європейських підходів відкриває можливості модернізації національного законодавства, усунення прогалин в охороні цифрових дизайнів, формування конкурентного ринку запасних частин та зміцнення свободи творчості. Особливу увагу приділено необхідності врахування змін у контексті виконання зобов'язань за Угодою про асоціацію та розробки Національної програми адаптації законодавства до права ЄС. Водночас визначено виклики адаптації: нормотворчі (необхідність внесення змін до Цивільного кодексу України та спеціального законодавства), технічні (модернізація інфраструктури для прийняття цифрових заявок), правозастосовні (формування єдиної практики застосування нових норм) та інформаційні (роз'яснювальна робота серед бізнесу та дизайнерів), подолання яких є необхідним для успішної інтеграції України до Європейського економічного простору.

Ключові слова: дизайн, промисловий зразок, гармонізація, адаптація, право інтелектуальної власності, цифровізація, Директива 2024/2823, Регламент 2024/2822

lity of filing multiple applications for designs of different classes. It is established that the reform aims to bring design protection in line with digital era requirements, increase legal certainty and create conditions for creative industries development. It is substantiated that for Ukraine, implementation of European approaches opens opportunities for modernizing national legislation, eliminating gaps in digital design protection, forming a competitive spare parts market and strengthening creative freedom. Special attention is paid to the need to consider changes in the context of fulfilling obligations under the Association Agreement and developing the National Program for Adaptation of Legislation to EU Law. At the same time, adaptation challenges are identified: normative (need to amend the Civil Code of Ukraine and special legislation), technical (modernization of infrastructure for accepting digital applications), law enforcement (formation of unified practice of applying new norms) and informational (explanatory work among businesses and designers), overcoming of which is necessary for Ukraine's successful integration into the European economic area.

Keywords: design, industrial design, harmonization, adaptation, intellectual property law, digitalization, Directive 2024/2823, Regulation 2024/2822

Постановка проблеми. Законодавство Європейського Союзу у сфері охорони дизайнів під впливом технологічного розвитку та інших факторів було оновлено у 2024 році. На сьогодні система охорони дизайнів ЄС характеризується, зокрема, оновленим категоріальним апаратом, розширеним колом охороноздатних дизайнів, зміненим обсягом прав, удосконаленими процедурами реєстрації прав та підходами до визначення правопорушень у сфері дизайну. Водночас нова система охорони дизайнів ЄС запроваджуватиметься поетапно. Для України, як кандидата на членство в ЄС, яка продовжує роботу над адаптацією національного законодавства до права ЄС, є актуальним дослідження оновленого законодавства ЄС про охорону дизайнів, причин реформування законодавства, розуміння проблемних питань, а також подальших векторів адаптації національного законодавства про охорону промислових зразків в світлі започаткованої Міністерством юстиції України розробки Національної програми адаптації законодавства до права ЄС, яка стартувала 8 травня 2025 року.

Літературний огляд. Вивченню окремих питань правової охорони промислових зразків у контексті євроінтеграції присвячені роботи таких науковців, як: Ю. Капіца, І. Якубівський,

Т. Ярошевська, Л. Тарасенко, А. Кириленко та ін. Проте після реформи охорони дизайнів в ЄС 2024 року ґрунтовні наукові дослідження щодо перспектив адаптації законодавства України про промислові зразки не проводилися.

В українській науці права інтелектуальної власності питання охорони промислових зразків традиційно розглядалося в межах досліджень промислової власності та авторського права. У 2015 році з'явилося перше й поки єдине монографічне дослідження, присвячене правовій охороні дизайнерських рішень в Україні (А. А. Федоров, 2015) [1]. Лише з розвитком виробничого сектору та наближенням України до європейського правового поля з'явилися роботи, що акцентують увагу на необхідності удосконалення національної системи охорони промислових зразків (дизайнів) відповідно до законодавства та практики ЄС [2; 3].

Важливим кроком на цьому шляху стало наближення українського законодавства до норм ЄС, здійснене в результаті набрання чинності Законом № 815–IX (2020) [4], яким, зокрема, впроваджено інститут незареєстрованого промислового зразка, уточнено критерії охороноздатності (новизна та індивідуальний характер) тощо – на виконання зобов'язань згідно Угоди між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода про асоціацію) [5]. Втім, як зазначалося науковцями, після цих змін ґрунтовного аналізу відповідності законодавства України щодо охорони промислових зразків вимогам acquis ЄС, не проводилося. А тому, слушним є зауваження Ю. Капіци, що до питань, які потребують вирішення, відноситься вдосконалення системи охорони промислових зразків відповідно до законодавства та судової практики ЄС [6; с. 62-65]. У цій роботі на основі аналізу законодавства ЄС у сфері охорони дизайнів, інших джерел офіційних органів ЄС, робіт науковців та практиків пропонується здійснити дослідження новел охорони прав на дизайн ЄС з огляду на потребу глибшої імплементації та адаптації до права ЄС положень законодавства України у цій сфері.

Мета дослідження – комплексний аналіз реформи правової охорони дизайнів в Європейському Союзі, здійсненої на підставі Директиви (ЄС) 2024/2823 та Регламенту (ЄС) 2024/2822, з акцентом на: причини і передумови оновлення законодавства; ключові правові новели охорони дизайнів (промислових зразків); оцінка переваг і можливих недоліків цієї реформи; потенційні можливості та виклики для адаптації українського законодавства у зв'язку із зазначеними змінами.

Викладення основного матеріалу. У Європейському Союзі основні акти щодо охорони дизайнів Співтовариства (наразі – дизайн ЄС) були ухвалені понад 20 років тому, а за цей час відбувся стрімкий технологічний прогрес, кардинально змінилися типи дизайнів і продуктів, які потребують правової охорони. Це зумовило потребу в реформуванні законодавства про дизайни. У 2020 році ЄС ініціював комплексний перегляд політики у сфері промислових зразків, аби модернізувати систему та пристосувати її до викликів цифрової ери, підвищити привабливість охорони дизайнів для дизайнерів (авторів), малих і середніх підприємств, та поглибити гармонізацію правил у державах-членах [7; 8; 9].

Реформі правового регулювання дизайнів в ЄС передували масштабні аналітичні дослідження. Зокрема, як зазначається в офіційних документах Європейської Комісії, у 2015 та 2016 роках було проведено економічний та правовий огляд системи охорони дизайнів, результати яких були покладені в основу законодавчих змін [7; 8].

Європейська реформа у сфері охорони дизайнів була зумовлена об'єктивними потребами адаптації законодавства до сучасних реалій. По-перше, нормативна база (Директива 98/71/ЕС та Регламент (ЄС) № 6/2002) морально застаріла: ці акти були ухвалені наприкінці 1990-х років, а відтоді ринок і технології зазнали кардинальних змін. З'явилися цифрові способи створення та відтворення дизайнів, які не були враховані попередніми нормами [8; 10].

По-друге, назріла необхідність зробити систему охорони промислових зразків більш привабливою і доступною для дизайнерів та бізнесу, особливо малого і середнього. Як зазначалося в матеріалах Європейської Комісії, метою було спростити процедури та знизити витрати на набуття прав, щоб заохотити ширше використання дизайна як об'єкта інтелектуаль-

ної власності серед МСП [8].

По-третє, важливою передумовою виступила потреба поглибити гармонізацію: усунути розбіжності між законодавством Союзу та законодавством країн-членів ЄС, забезпечити його узгодження. Попри часткову уніфікацію, досі існували сфери, де відмінності законодавств заважали функціонуванню єдиного ринку (показовою була відсутність спільного підходу до запасних частин).

Водночас постали завдання узгодити охорону дизайнів з іншими напрямами правової політики ЄС – зокрема, посилити можливості боротьби з підробками на митному кордоні шляхом надання дизайнам аналогічних інструментів, які вже діють для торговельних марок, та розглянути доцільність збереження кумулятивної охорони для дизайнів шляхом реєстрації останніх та надання охорони таким дизайнам як об'єктам авторського права [7; 11; 13].

Цей процес завершився прийняттям Директиви (ЄС) 2024/2823 від 23.10.2024 року про правову охорону дизайнів [11] та Регламенту (ЄС) 2024/2822 від 23.10.2024 року про внесення змін до Регламенту Ради (ЄС) № 6/2002 про дизайни Співтовариства та скасування Регламенту Комісії (ЄС) № 2246/2002 [12].

Новий Регламент (ЄС) 2024/2822 набуде чинності в цілому з 1 травня 2025 року, тоді як деякі конкретні зміни, які запроваджуються вторинним законодавством, будуть застосовуватися з 1 липня 2026 року. Директива (EU) 2024/2823 почне застосовуватися через 36 місяців з моменту набрання нею чинності, а саме в грудні 2027 року.

Загальний аналіз означених актів свідчить, що визначення дизайну як об'єкта правової охорони в ЄС було розширено, скасовано загальну вимогу видимості, запроваджено єдине правило щодо запасних частин та нові засоби захисту прав (зокрема, від несанкціонованого 3D-друку). Реформоване законодавство ЄС щодо охорони дизайнів характеризується як уніфікована система охорони дизайнів з вищим рівнем правової визначеності, яка здатна забезпечити доступнішу охорону зареєстрованим дизайнам ЄС: з однієї сторони, правовласники отримали дієвий правовий інструмент охорони своїх дизайнерських рішень в умовах цифрової економіки, з іншої сторони – збережено простір для добросовісної конкуренції та творчої діяльності без зловживань правами. Найсуттєвіші зміни розглянемо детальніше.

Відповідно до статті 1 Регламенту (ЄС) 2024/2822 термін «дизайн Співтовариства» замінений на термін «дизайн Європейського Союзу» або «дизайн ЄС [12].

Уточнені визначення понять «дизайн» та «виріб». Законодавство ЄС вперше врегулювало надання охорони цифровим та динамічним дизайнам.

Стаття 2(3) Директиви (EU) 2024/2823 передбачає нову редакцію визначення дизайну: «Дизайн» означає зовнішній вигляд всього виробу або його частини, зумовлений особливостями (ознаками), зокрема лініями, контурами, кольорами, формою, текстурою та/або матеріалами, самого виробу та/або його оздобленням, *включаючи рух, перехід або будь-яку іншу анімацію цих елементів.*

Таким чином, визначення дизайну як об'єкта правової охорони в ЄС було розширено, шляхом додавання нових ознак зовнішнього вигляду виробу таких як *рух, перехід або будь-який інший вид анімації цих елементів*.

Доповнення визначення дизайну новими ознаками покликано розширити коло охоронюваних об'єктів дизайну, таких як: 3D-моделі та анімації, придатні для візуалізації дизайнерських рішень у сферах виготовлення речей за допомогою 3D-принтерів, графічного, ландшафтного, інтер'єрного, кінетичного, світлового, предметного дизайнів, та інших.

Певних змін зазнало і визначення поняття виріб. Згідно статті 2(4) Директиви (ЄС) 2024/2823: «Виріб означає будь-який предмет промислового виробництва або ручної роботи, крім комп'ютерної програми, *незалежно від того, чи втілений він у матеріальному об'єкті, чи представлений у нематеріальній формі*, у т.ч.:

(а) упаковка, набори виробів, просторове розташування предметів, призначених для формування внутрішнього або зовнішнього середовища, а також частини, призначені для складання складеного виробу;

(b) графічні твори або символи, логотипи, поверхневі візерунки, типографські шрифти та графічні інтерфейси користувача».

Принципово новим є включення до переліку «виробів» нематеріальних об'єктів (які охоплюють цифрові продукти), а також «просторове розташування об'єктів, призначених для формування внутрішнього або зовнішнього середовища». До таких об'єктів тепер можуть бути віднесені, наприклад, макети будівель, ландшафтів, інтер'єрів, а також віртуальні вироби, які містяться в іграх віртуальної реальності або метавсесвіті.

Включення до переліку охоронюваних продуктів об'єктів, що існують у цифровій (віртуальній) формі, суттєво розширює сферу застосування права на зареєстрований дизайн ЄС.

Скасуванням вимоги видимості дизайну під час використання виробу реформа вирішила давню дискусію щодо того, чи повинні ознаки дизайну бути видимими при експлуатації виробу. Статтею 15 Директиви (ЄС) 2024/2823 встановлено: «Охорона надається тим ознакам зовнішнього вигляду зареєстрованого зразка, які є видимими у заявці на реєстрацію». Отже, загальна вимога видимості не висувається: дизайн охороняється за умови, що його зображення (подане при реєстрації) достатньо чітко відтворює ознаки зовнішнього вигляду об'єкта. Проте для складових частин складеного продукту збережено правило, що такі частини повинні залишатися видимими під час звичайного використання виробу, аби претендувати на охорону, яке передбачено пунктом 16 преамбули Директиви (ЄС) 2024/2823: «Окрім того, що вони повинні бути виразно показані в заявці на реєстрацію, ознаки дизайну виробу не повинні бути видимими в будь-який конкретний момент часу або в будь-якій конкретній ситуації використання, щоб користуватися охороною дизайну. Як виняток із цього принципу, охорона не поширюється на ті складові частини, які не є видимими під час звичайного використання складеного продукту, або на ті особливості таких частин, які не є видимими, коли частина встановлена, або які самі по собі не відповідають вимогам щодо новизни та індивідуального характеру. Тому ті особливості конструкції складових частин складеного виробу, які виключені з охорони з цих причин, не повинні братися до уваги для оцінки того, чи відповідають інші ознаки дизайну вимогам охорони» [11].

Таким чином, усунено норму, яка фактично обмежувала охороноздатність багатьох виробів, що вмонтовані всередину іншого і не проглядаються при його використанні (наприклад, елементи техніки або меблів). Відтепер це не перешкоджає реєстрації дизайну, якщо подані на реєстрацію зображення виробу достатньо розкривають його ознаки.

Суттєвих змін зазнали і положення щодо порушення прав на дизайни, та визначення обсягу прав, які надає зареєстрований дизайн ЄС. Попереднє законодавство надавало власнику виключне право використовувати дизайн і перешкоджати будь-якій третій особі, яка не має на це згоди власника, використовувати його. Таке використання, зокрема, охоплювало «виготовлення, пропонування, введення в обіг, імпорт, експорт або застосування виробу, в якому застосовано або втілено промисловий зразок, або зберігання такого виробу в зазначених цілях».

Статтею 16 Директиви (ЄС) 2024/2823 власнику прав на дизайн надано додаткове право забороняти: «створення, завантаження, копіювання та обмін або розповсюдження іншим особам будь-якого носія або програмного забезпечення, на якому записано дизайн, з метою створення можливості виготовлення продукту» [11].

Це означає, що охорона тепер прямо поширюється, зокрема, на 3D-друк, якщо він підпадає під це положення. Фактично це стосується цифрових файлів – моделей, CAD-файлів, 3D-сканів тощо, з яких можна виготовити об'єкт за допомогою 3D-принтера. Уперше дії, пов'язані з неавторизованим обігом цифрових дизайнів, прямо визначені як порушення, що забезпечить можливість ефективніше протидіяти копіюванню дизайнів у цифровому середовищі.

Одним з важливих нововведень стало запровадження єдиного для ЄС підходу до охорони компонентів складених виробів, призначених для ремонту. Так зване «застереження про ремонт» закріплене у ст. 19 Директиви 2024/2823 та ст. 20a Регламенту 2024/2822 [11; 12]. Ця норма встановлює, що охорона не поширюється на дизайн ЄС, який є частиною складеного виробу, зовнішній вигляд якого залежить від зовнішнього вигляду цієї частини, і який вико-

ристовується в значенні статті 19(1) виключно для ремонту цього складеного виробу з метою відновлення його первісного зовнішнього вигляду.

З наведено слідує, що запасна частина, яка повністю відтворює зовнішній вигляд оригінальної деталі, не може бути зареєстрована як дизайн ЄС. Така норма покликана запобігти реєстрації прав на дизайн запасних частин: якщо треті особи можуть вільно виробляти та продавати запасні частини, конкуренція на ринку післяпродажного обслуговування зберігається; якщо ж охорона поширюється на запасні частини, конкуренція усувається і правовласник фактично отримує монополію на сам продукт [11]. Відтак, запровадження застереження про ремонт покликано усунути перепони для виробництва альтернативних запасних частин та сприяти зниженню цін на них для кінцевих споживачів.

При цьому зазначені статті Директиви 2024/2823 та Регламенту 2024/2822 встановлюють вимогу до виробників та продавців складових частин складених виробів належно інформувати споживачів про походження товару, який буде використаний для ремонту складеного виробу, щоб мати право посилатися на застереження про ремонт.

Щоб збалансувати розширення виключних прав, статтею 18 Директиви 2024/2823 та ст. 20 Регламенту 2024/2822 введено два нових обмеження (винятки з прав на дизайн), що надаються правом на зареєстрований дизайн ЄС, які покликані гармонізувати інститут права на дизайн ЄС з підходами, усталеними у суміжних правових сферах – авторському праві та конкурентному праві. Перший виняток – для дій з метою сумісності та ідентифікації (так званий *interoperability / reference exception*). Він дозволяє третім особам добросовісно використовувати зареєстрований дизайн для того, щоб послатися на продукт правовласника або показати сумісність своїх виробів з таким продуктом. Фактично йдеться про ситуації, коли, наприклад, виробник аксесуара зображує на упаковці чи в рекламі виріб, з яким його товар сумісний, або коли сервісний ремонтний довідник відтворює деталь, до якої призначена запчастина. Другий виняток – для пародії, критики або коментаря. Він надає третім особам право використовувати дизайн без згоди правовласника з метою сатиричного або критичного висловлювання. Таким чином, інститутом права на дизайн ЄС вперше враховано аспект свободи вираження: наприклад, художник або рекламне агентство може відтворити відомий дизайн у пародійному контексті. Обидва нові винятки повинні здійснюватися з дотриманням критеріїв чесної практики і не завдавати невиправданої шкоди нормальному комерційному використанню дизайну правовласником [11; 12]. Включення до законодавства зазначених обмежень зближує право на дизайн з підходами, що існують у праві на торговельні марки та авторському праві, створюючи додаткові гарантії від зловживань виключними правами.

Нові акти законодавства значна увагу приділяють спрощенню й удосконаленню процедур отримання та підтримання прав. Зокрема, для множинних заявок скасовано вимогу подання заявки щодо виробів одного класу: тепер заявник може подати одну заявку одразу на кілька (до 50) різних дизайнів, навіть якщо вони належать до різних класів Міжнародної класифікації промислових зразків. Зазначена новела спрощує адміністративний аспект охорони і зменшує видатки для заявників.

Оцінюючи реформу системи охорони дизайнів ЄС в цілому слід визнати її позитивним кроком на шляху гармонізації та оновлення законодавства ЄС. По-перше, оновлене законодавство приводить охорону дизайнів у відповідність до вимог цифрової ери, усуваючи існуючі прогалини. Розширення охорони на цифрові, анімаційні та динамічні дизайни суттєво підвищує актуальність охорони прав на дизайни: дизайнери отримують можливість отримати охорону на об’єкти дизайну, які раніше фактично випадали з поля правової охорони як об’єкти права промислової власності. По-друге, реформа підвищує правову визначеність. Закріплення правила про відсутність вимоги видимості усуває колізію, яка існувала досі. Гармонізація таких аспектів охорони дизайнів як виключення щодо запасних частин (так зване «застереження про ремонт») та уніфіковані правила захисту цифрових дизайнів, встановлює однакові «правила гри» у всіх державах ЄС, що зміцнює єдиний ринок. По-третє, спрощення процедур реєстрації та адміністрування прав на дизайни має покращити доступність охорони

дизайнів, особливо для малих і середніх підприємств. Зниження зборів та можливість подавати множинні заявки на реєстрацію дизайнів щодо об'єктів, які можуть бути не пов'язані між собою, робить систему охорони дизайнів ЄС більш доступною для заявників.

Попри переважно позитивні оцінки, реформа залишила низку невирішених питань. По-перше, новели стосовно охорони цифрових дизайнів вимагатимуть напрацювання відповідних практичних підходів. Невирішеним залишається питання обсягу охорони для динамічних об'єктів та критерії визначення їх порушення. Як саме оцінювати новизну і індивідуальний характер анімацій, наскільки зміна руху або інтерфейсу впливає на обсяг прав – ці аспекти потребують вироблення єдиних підходів. По-друге, впровадження нових винятків (пародії, використання для сумісності) вимагатиме збалансованого підходу у правозастосуванні, щоб вони не стали лазівками для недобросовісних конкурентів. Застосування цих виключень на практиці слід контролювати, аби під приводом «критики» чи «демонстрації сумісності» не здійснювалося масове неавторизоване використання дизайнів.

Реформа охорони дизайнів ЄС 2024 року актуалізує питання подальшої адаптації українського законодавства про промислові зразки до оновлених європейських стандартів у цій сфері. Україна вже зробила важливий крок, імплементувавши у 2020 р. положення Угоди про асоціацію в частині охорони прав на промислові зразки. Законом № 815–IX було запроваджено інститут незареєстрованого промислового зразка, уточнено визначення дизайну, встановлено критерії охороноздатності, вдосконалено окремі процедури тощо – відповідно до зобов'язань за Угодою про асоціацію з ЄС [3; 4].

Однак європейська реформа 2024 р. впровадила нові стандарти охорони дизайнів, які Україні належить врахувати для подальшого законодавчого розвитку. Розглянемо ключові можливості та виклики, пов'язані з такою адаптацією.

Перша можливість – модернізація національного законодавства і усунення прогалин в охороні актуальних об'єктів дизайну. Зараз українське законодавче визначення промислового зразка обмежене зовнішнім виглядом матеріального виробу [14], через що цілі класи дизайнерських рішень, таких як цифрові дизайни, анімаційні дизайни, світлові інсталяції, дизайни середовища тощо – випадають із режиму правової охорони. Запозичення європейських підходів (оновлених визначень «дизайну» та «виробу») дозволить врегулювати права на цифрові дизайни та нематеріальні об'єкти, що мають самостійну комерційну цінність. Українські дизайнери отримають можливість отримувати охорону для результатів дизайнерської діяльності у сфері IT, мультимедіа, графіки тощо, які досі фактично могли охоронятися лише авторським правом.

Друга можливість – впровадження «ремонтного застереження» матиме позитивний економічний та соціальний ефект. Заборона реєстрації дизайну на запасні частини для відновлення виробів (*must-match* деталі) сприятиме формуванню конкурентного ринку запасних частин і ремонтних послуг в Україні. Фактично імплементація цього винятку відкриє український ринок для незалежних виробників автозапчастин та іншого обладнання, усуваючи монополії виробників техніки на сегмент післяпродажного обслуговування.

Третя можливість – гармонізація винятків (про сумісність та пародію) зміцнить свободу творчості та конкуренцію в національній практиці. Наприклад, українські митці, рекламні агенції зможуть використовувати зображення чужих дизайнів в пародійних чи критичних цілях, не порушуючи права. Це сприятиме розвитку креативних індустрій, не завдаючи шкоди інтересам правовласників за умови дотримання принципу добросовісності.

Водночас адаптація законодавства України в сфері охорони промислових зразків до права ЄС у цій сфері потребує подолання низки викликів.

Перший виклик – нормотворчий та інституційний. Необхідно розробити і ухвалити зміни до Цивільного кодексу України, Закону України «Про охорону прав на промислові зразки», що включатимуть нові визначення, винятки, особливості правової охорони, а також привести у відповідність підзаконні акти (зокрема, Правила складання та подання заявки на промисловий зразок та проведення експертизи заявки на промисловий зразок і міжнародної реєстрації промислового зразка). Це вимагатиме залучення експертного та наукового потен-

ціалу, зокрема для опрацювання термінології і узгодження новел з уже чинними нормами (наприклад, у сфері авторського права, деякі терміни перетинаються).

Другий виклик – технічний та ресурсний. Розширення форм подання заявок на реєстрацію цифрових промислових зразків потребуватиме оновлення інфраструктури Державної організації «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій» приймання електронних заявок із відеофайлами або 3D-зображеннями, забезпечення належної експертизи та зберігання таких матеріалів.

Третій виклик – правозастосовний. Нові положення мають бути правильно інтерпретовані судами та відомством. Відсутність національної практики щодо цифрових та анімованих дизайнів, означає, що експертам, суддям та іншим фахівцям знадобиться європейський досвід та відповідні роз'яснення органів ЄС. Важливо забезпечити єдність практики, аби запобігти виникненню правової невизначеності або дублюванню тих самих проблем, які реформа покликана вирішити.

Четвертий виклик – інформаційний. Підприємствам і дизайнерам потрібно донести переваги нових можливостей, що з'являться після адаптації національного законодавства. Особливу увагу варто приділити галузям автомобілебудування, машинобудування та інших, оскільки саме у цих галузях вплив ремонтного застереження буде найбільшим – виробники техніки можуть лобіювати обмежене або відкладене впровадження цього правила. Власне, в ЄС гармонізація щодо запасних частин гальмувалася понад 15 років під тиском автомобільної індустрії [7].

Висновки. Реформа правової охорони дизайнів в ЄС (Директива 2024/2823 та Регламент 2024/2822) стала закономірною відповіддю на виклики XXI століття. Її причинами стали стрімкий технологічний розвиток та необхідність модернізації застарілих норм, підвищення доступності охорони дизайнів і усунення правових розбіжностей між країнами ЄС. Проведений аналіз показав, що нове законодавство ЄС про охорону дизайнів суттєво оновило термінологічний апарат, процедуру надання правової охорони, та обсяг правової охорони дизайнів, зокрема, через запровадження сучасних визначень дизайну і продукту, які охоплюють цифрові форми та анімацію; уточнення умов охороноздатності; розширення обсягу прав на дизайн, водночас із забезпеченням балансу інтересів інших учасників ринку. Окрім того, істотно спрощено та уніфіковано процедури реєстрації, продовження та оскарження прав, що має підвищити для заявників та правовласників доступність охорони зареєстрованих дизайнів.

Окремі дискусійні питання (охорона динамічних дизайнів, межі нових винятків, застосування правила транзиту тощо) потребуватимуть вироблення єдиної практики, проте в цілому реформа заклала міцний фундамент для розвитку правової охорони промислових зразків у ЄС.

Для України аналізована реформа є дороговказом для подальшого вдосконалення національного законодавства у сфері промислових зразків. Імплементація європейських підходів сприятиме покращенню правової охорони промислових зразків в Україні, інтеграції наших галузей економіки до єдиного європейського ринку та виконанню зобов'язань у рамках євроінтеграції.

Посилання:

1. Федоров А. А. Правова охорона дизайнерських рішень в Україні: монографія. Одеса: Бахва, 2015. 172 с.

2. Яворська О. Аналіз сучасних вимог до охорони промислових зразків у рамках нового законодавства про інтелектуальну власність. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право, 2025, вип. 85(1), с. 358–364.

3. Тарасенко Л. Л. Незареєстрований промисловий зразок: правовий режим та особливості охорони. Теорія і практика інтелектуальної власності, 2024, № 62, с. 45–52.

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення охорони і захисту прав на торговельні марки і промислові зразки та боротьби з патентними зловживаннями: Закон України від 21.07.2020 р. № 815–IX. Відомості Верховної Ради України, 2020, № 50, ст. 481.

5. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: ратифікована Законом України від 16.09.2014 р. № 1678–VII. Офіційний вісник України, 2014, № 75, том 1, ст. 2125.

6. Капіца Ю. М. Законодавство з охорони прав інтелектуальної власності та креативні індустрії // Інтелектуальна власність в креативних індустріях: зб. матеріалів III Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 12 листопада 2021 р.) / редкол.: О. Ф. Дорошенко, А. С. Штефан та ін.; НДІ інтелектуальної власності НАПрН України. К.: Інтерсервіс, 2022, с. 62–65.

7. Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on the legal protection of designs (recast). COM(2022) 667 final, Brussels, 28.11.2022. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52022PC0667

8. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council amending Council Regulation (EC) No 6/2002 on Community designs and repealing Commission Regulation (EC) No 2246/2002. COM(2022) 666 final, Brussels, 28.11.2022. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52022PC0666

9. Commission Staff Working Document. Evaluation of EU legislation on design protection. SWD(2020) 264 final, Brussels, 6.11.2020. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52020SC0264

10. Directive 98/71/EC of the European Parliament and of the Council of 13 October 1998 on the legal protection of designs. Official Journal of the European Communities. L 289, 28.10.1998, p. 28–35.

11. Directive (EU) 2024/2823 of the European Parliament and of the Council of 23 October 2024 on the legal protection of designs (recast). URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/2823/oj/eng

12.Regulation (EU) 2024/2822 of the European Parliament and of the Council of 23 October 2024 amending Council Regulation (EC) No 6/2002 on Community designs and repealing Commission Regulation (EC) No 2246/2002. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/2822/oj/eng

13. Department of Enterprise, Trade and Employment (Ireland). EU Design Reform Package (web resource). URL: https://enterprise.gov.ie/en/what-we-do/innovation-research-development/intellectual-property/industrial-designs/eu-design-reform-package/

14. Про охорону прав на промислові зразки: Закон України від 15.12.1993 р. № 3688–XII (в редакції від 31.12.2023). Відомості Верховної Ради України, 1994, № 7, ст. 34.

Статтю було подано	04.04.2025	The article was submitted
Статтю було прийнято	18.04.2025	The article was accepted